

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון תס"ו | פרשת יתרו | תשפ"א | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

פניני הלכה

האם עדיף להתפלל קודם הנץ במנין או לאחר הנץ ביחיד

אדם שעליו להתייצב במקום עבודתו בשעת בוקר מוקדמת, ובנוסף לכך מקום עבודתו רחוק מביתו, ומחמת כך בזמנים שנג' החמה מאוחר באפשרותו או להתפלל במנין קודם נץ החמה, או להתפלל ביחיד (במקום עבודתו) נג' החמה או לאחריו, ושאלתו בפניו כיצד עדיף לנהוג.

א - תנן (ברכות כו.) תפלת השחר עד חצות ר' יהודה אומר עד ארבע שעות. **ובגמ'** (שם) ורמינהו מצותה עם הנץ החמה כדי שישמוך גאולה ונמצא מתפלל ביום. ופרקינן כי תנאי ההיא לותיקין דא"ר יוחנן ותיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה.

וכתב **הרא"ש** (שם סי' א') ותחלת זמנה יראה משעלה ברק השחר והאיר פני המזרח מידי דהוא אומדן של שחר (ריש פ"ב דיומא), אע"ג דעיקר מצותה עם הנץ החמה כדכתיב יראוך עם שמש מימ' אם התפלל בזו השעה יצא, והתנא לא חש לפרשו דמילתא דפשיטא היא כיון דזמן המאוחר שלה הוא מוזמן התמיד ה"ה לכל זמן המוקדם.

וכיוצא ב' כתב **הרמב"ם** (פ"ג הי"א) - תפלת השחר מצותה שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה וזמנה עד סוף שעה רביעית. ובהל' ז' כתי' - המתפלל תפלה קודם זמנה לא יידי"ח וחוזר ומתפלל אותה בזמנה, ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדחק אחר שעלה עמוד השחר יצא.

וה"ל הטור (סי' פ"ט) - זמן תפלת השחר מתחיל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח וכו', ומאוחרת שעה ואילך הוא זמנה, ומי"מ עיקר מצותה עם הנץ החמה, אלא שאם התפלל משעלה עמוד השחר יצא.

והמחבר (שם) העתיק לשון הרמב"ם דמצותה שיתחיל עם הנץ החמה, ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר כל פני המזרח יצא.

ב - ואיתא בברכות (ל) אבוח שמואל ולוי כי הווי בעו למיפק לאורחיה הווי מקדמי ומצלי, וכי הווי מטי זמן ק"ש קרו. כמאן כהאי תנא דתניא השכים לצאת לדרך במיאין לו שופר ותוקע לולב ומנוגע מגילה וקורא בה, וכשיגיע זמן ק"ש קורא. השכים לישב בפרקו או בספינה ומתפלל וכשיגיע זמן ק"ש קורא, רשבי"א אומר בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל כדי שישמוך גאולה לתפלה. במאי קמיפלגי, מר סבר תפלה מעומד עדין ומר מסמך גאולה לתפלה עדין.

ופרש"י (שם) סבר מעומד עדיף - שיכול לכוון את לבו לפיכך היו מקדימין להתפלל מעומד בביתם שלא יצטרכו להתפלל בדרך מהלך.

וכתב **הרא"ש** (פ"ד סי' כ) דמסתבר לדינא כמו שפסק **רבינו הגנאי** ז"ל דתפלה מעומד עדיף, כדבר שמואל. וכן הוא **בטור** (סי' פ"ט). וכן הכרעת **המחבר** (שם סי' ט"ח).

והא דאין העולם נוהרים בזה להתפלל מעיקרא בביתם והדר למקרי קו"ש, כבר עמד בזה **המנ"א** (סי' פ"ט סי' ט"ז). והביאו **המשנ"ב** (שם) ובי"ב רש"י סי' ט"ז בהל' ד"ה כגון. ועי"ג **בכה"ח** (סי' נ"ד). ומי"מ מבואר בדשעת הדחק שרי להתפלל משעלה עמוד השחר.

ג - והשתא נהדר לניד' מה עדיף, תפלה במנין קודם נץ החמה, או תפלה ביחיד עם נץ החמה או לאחריו. הנה לענין תפלת מנחה כתב **המחבר** (סי' ר"ג) דעיקר זמנה מתשע שעות ומחצה ולמעלה, אלא דאם התפלל לאחר ששעות ומחצה יצא.

ויעוי' **בפתח הדביר** (סי' ר"ג סי' א') דאע"ג דנקט כהמחבר דאין לכתחילה להתפלל מנחה גדולה, מי"מ כתב דהיכא דאית לו להתפלל תפלת מנחה קטנה אחר ביחיד, מקרי שעת הדחק, ויתפלל מנחה גדולה במנין ולא קטנה ביחיד. וכמבואר **בב"י** (שם) גבי תפלת ערבית בדשעת הדחק יכול להתפלל מפלג המנחה, השעת הדחק מקרי היכא שאינו מוצא להתפלל אח"כ בצביו. ומי"מ הנהגו רבנן להתפלל בער"ש ועי"ג מנחה גדולה מטעם דבערב לא ימצאו להתפלל בצביו. ונר' פשוט דשפיר עבדי אף להרמב"ם. ע"כ.

ואף **הגר"ח פלאגי** זצ"ל אע"ג שכתב (סי' כ"ח הי"א) דאין להתפלל מנחה קטנה כי אם על צד הדחק כגון שרוצה לצאת לדרך, מי"מ כתי' (רוח חיים סי' ר"ג) דבער"ש נהגו להתפלל מנחה גדולה בשביל למצוא מנין י'.

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר להכין בשבת קפה בכלי ראשון

א. בישול אחר בישול. ב. דבר הנמשך מיד אם חשבו דבר לח. ג. בישול אחר אפיה / צליה. ד. בישול אחר צלי אחר בישול. ה. בישול אחר אפיה כשאין שינוי בטעם. ו. תבלין. ז. האם בקיאינן מה חשיב תבלין. ח. מכה בפטיש באוכלין.

פתיחה

טרם נתחיל לדון באופן המותר להכין קפה בשבת, יש להקדים סוגי הקפה שיש והכנתם במפעל. **קפה שחור (טורקי)**: עובר תהליך קליה בלבד. **קפה נמס**: עובר תהליך בישול ולאחר מכן עובר יבוש עד שנהפך לאבקת קפה נמס יבשה. **קפה נמס מגורען**: עובר תהליך של קליה ובישול (ע"מ להחזירו לאבקה) ושוב עובר בקיטור יבש המנפחו וגורם שיוכל להנמס במהירות. **קפה נמס עם מלבין** **קפה או טעמיים**: רכיבים החיצוניים יש בהם חשש שאינם מבושלים. **קפה נמס מיובש בהקפאה**: עובר בישול בלבד ושוב מייבשים אותו ע"י תהליך קירור. **חלב**: עובר תהליך פסטור ועל כן החלב נחשב כמבושל. **מלבין קפה**: יש בו תוספות שאינן מבושלות, ומשום כך יש בהם משום בישול בשבת. [ע"פ **ספר מאור השבת** (ח"ג רס"י יב בהגה) והוראות **הבד"ץ העה"ח** במדרוך הכשרות. ועי"ג שכת' שקפה נמס מגורען עוברים תהליך בישול מלא ומעיקר הדין אין בהם משום בישול בשבת. ועי"ג שכת' שכותבים להקל בכלי שלישים הם דברים שיש בהם ספק אם יש בהם מרכיבים שלא עברו בישול].

א. בישול אחר בישול

איתא **בשבת** (קפה:) כל ששא בחמין מער"ש שורין אותו בחמין בשבת וכל שלא בא בחמין מער"ש מדיחין אותו בחמין בשבת. ואמרו **בגמ'** כגון מאי, אמר רב ספרא כגון תרנגולתא דרבי אבא. **ופרש"י** מבשלה ושורה אותה מים רבים בחמין למחות מאליה, ואוכלה לרפואה, ע"כ. ומבואר דאין משום בישול אחר בישול. אלא דעיי"ש (נד). שאמרו דאין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל גזירה שמא ירתיח. **ופרש"י** גזירה שמא ירתיח קדרה שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה בתחלה באור נמצא מבשל בשבת. ומבואר דס"ל דאיכא בישול אחר בישול בדבר לח. וכן מבואר שם (י"ח): דפרך גבי יורה עקורה והלא מגיס. **ופרש"י** ובמבשל היו בישול. ולפי דבריו צ"ל דמה שמבואר לעיל דליכא בישול אחר בישול היינו בדבר יבש כתרנגולת שהוא בשר עוף. וכי"כ **הרא"ש** (שם סי' י - יא) אליבא דרש"י. וכן נקטו **כרשי"ב** (סי' רפב ע"ג רפח) **והר"י** (ח"ג נתיב יב ס"ט ע"ג).

והרשב"א (מ: ד"ה במיא) משמע דס"ל להקל בזה. וכן דקדק **הב"י** (סי' שיח) מהרשב"א, וכתב שכן נר' **מהר"ן** (שבת יט. ד"ה ת"ו). ועי' **ברא"ש** (שם) **ובטור** (שם) ומש"כ בדעתם **הב"י** (שם) **והט"ז** (סי' א). ועי' **בשו"ע** (ס"ג ד) שפסק שיש בישול אחר בישול בלח. ועי' **במ"ב** (סי' כג) שמי"מ יש להקל לערב אותו בתבשיל רותח בכלי שני. **והרמ"א** (ס"ג טו) כתי' שיש מקילין לומר דכל שאין נותנו ע"ג האש או הכירה ממש רק סמוך לו, אפי' נצטן, מותר. ונהגו להקל בזה אם לא נצטן לגמרי. וביאר **המ"ב** (סי' צט) דטעם הרמ"א שהקל אפי' אין היס"ב, כי באמת ס"ל מעיקר הדין קדעת המתירין. וכי"כ **האג"מ** (ח"ד סי' ע' דע בשול אות ב) **והחז"ן** (סי' לו סי' יג ד"ה דכתב).

ב. דבר הנמס מיד אם חשבו דבר לח

ועי' **במ"ב** (סי' לא) שכת' דמלח מבושל אין בו משום בישול דאין בישול אחר בישול. וביאר **הא"ר** (אות כד) דבכה"ג שרי כי מלח מיקרי יבש. ועי' **בפנים מאירות** (ח"א רס"י פד) שה"ה סוכר מבושל אין בו משום בישול, ואע"פ שהוא נימוח מי"מ יש לו דין דבר יבש כמבואר **במ"א** שהיקל במלח. ואין בזה משום מוליד כי מיד מתערב במים. וכן נקט **הפמ"ג** (מ"ו סי' טו). **והרע"א** (על המ"א סי' לא) הביא דברי הפמ"א וסיים שבמרכיבי ואגודה סיימו (בענין מלח) דמי"מ טוב להחמיר. ועי' **במחצה"ש** שהטעם להחמיר בזה כי י"ל דבכה"ג חשיב כדבר לח שיש בו משום בישול אחר בישול. ועי' **בחי"א** (כלל ב אות ז). **והמ"ב** (סי' ע"א) כתי' דטוב לזוהר לכתחלה שלא לתנו בלתי ראשון ע"כ. ולפי"ז קפה נמס, סוכר וכדו' שהם מבושלים אין לחוש ע"פ בכלי שני משום בישול אחר בישול.

ג. בישול אחר אפיה / צליה

אלא שקפה טורקי וכדו' שעובר קליה בלבד יש לדון האם מותר לתנו בכלי שני, דיעוי' **ביראים** (סי' רע"ג) שנקט שיש בישול אחר צליה ויש צליה אחר בישול. והוכיח כן **מפסחים** (מ"א) דאיתא שקרבן פסח שצלאו ואח"כ בשלו חייב (אם אכלו) ואמרו דאית כר' יוסי בענין מצה שלא יוצאין ברקיק מבושל, והיינו טעמא דלגבי מצה לחם כתיב ואינו נקרא לחם אלא אפיו ולא מבושל, וכשבשלו אחר אפיתו נקרא מבושל דיש בישול אחר אפיה, וה"ה צלאו ואח"כ בשלו דיש בישול אחר צליה ויש צליה אחר בישול דסברא א' היא, הלכך כיון שיש דבר המתבשל בכלי שני (כמבואר הלהן) ויש בישול אחר אפיה וצליה יורה אדם שלא יתן פת אפוי בשבת בכלי שני במקום שהי"ב, ואם עשה חילה שבת וחושש אני לו מסקילה וחטאת, ע"כ. וכן דעת **ההג"מ** (שבת פ"ט אות א).

מיהו **הראב"ה** (סי' קצ"ג) הוכיח **מברכות** (ה"ג) דרבי יוסי ס"ל דבכה"ג לא יוצא ד"ח אכילת מצה כי בעינן טעם מצה וליכא. והביאו **בב"י** (שם), וכת' דהא דברכות קושיא חזקה היא. ועי"ג שהקשה עוד על היראים, וכקושייתו כבר הקשה **הרד"ב** (סי' ב אלפים ר"ד).

וכן **השלט"ג** (ס"א - בר"מ אות ב) דחה דברי היראים. אולם **הטור** (סי' שיח) פסק כהיראים. ועי' **במנחת כהן** (משמרת השבת ש"ב פ"ד). והנה **מהב"י** שהסכים לקושית הראב"ה ואף הביא לו סיעתא משמע דס"ל כוותיה. ועי' **בשו"ע** (ס"ג ה) שכתב דיי"ש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה, אם בשלו אח"כ במשקה יש בו משום בישול, ואסור ליתן פת אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש מתירינן. מבואר דמעיקר הדין אין בשול אחר אפיה דהרי כשמבא משווע"י וי"א הלכה כה"ה אחרון כמבואר **בפמ"ג** (סי' קע"ח א"י סי' יב) **והבה"ל** (שם) תרכ"ז ע"ג א ד"ה וי"א שאפילו. אלא דעי' **בפמ"ג** (אור"ח סי' שיח א"י סי' כ"א) שנקט לדעולם השווע"י שכת' יש מי שאומר ושוב בשם יש מתירים הלכה כה"ש מי שאומר ככל סתם וי"א דהלכה כהסתם. ועי"ג דעה האחרונה (היש מתירין) לכאורה היא דעת הראב"ה המתיר אף בכלי ראשון. וכי"כ **בבאר הגולה** (אות ב) וכן הוא **בפמ"ג** (א"י סי' יט) אליבא דהמ"א אליבא דהשווע"י. אולם **ברמ"א** (ס"ג ה) מבואר אף בדעת השווע"י דהיש מתירין הוא דעת הטור וכוותו להתיר רק בכלי שני ועי"ג שמי"מ

המנהג להזוהר בזה לכתחלה). וכן הוא **בגר"א** (שם אות י) אליבא דהשווע"י.

ועי' **בגר"ז** (אות י) **והבה"ל** (על רמ"א סי' ה) **ובמ"ב** (סי' מ"ג) דלכתחלה חוששין למחמירים ובדיעבד אפי' בכ"ר אין לאסור. **והאגלי טל** (האופה סי' ט) נקט דרוב הפוסקים מתירים בישול אחר צליה ולהפך, ומי"מ ראוי להחמיר, עיי"ש. ולפי"ז יש לאסור לכתחלה לתת קפה טורקי בכלי שני שהי"ב אולם בכלי שלישים יש מקום להקל. וכן פסק **השש"כ** (פ"א אות ס).

וכתב **המ"א** (סי' יז) שה"ה שיש להחמיר בצליה אחר בישול. וכי"כ **הא"ר** (שם אות יו וסי' רג אות מ"א). **והשלט"ג** (שם) כתי' בדעת הטור דאין צליה אחר בישול וגם נראה דס"ל דליכא אפיה אחר צליה ולא צליה אחר אפיה, אף דס"ל דיש בישול אחר צליה. ועי"ג שמתמה עליו. ולמעשה דעת **המ"ב** (סי' מא), **הכה"ח** (אות ע"ח) **והשש"כ** (שם) כהמ"א. ועי' **באבן ישראל** (ח"ט סי' סג על סי' שיח ס"ג ה).

ד. בישול אחר צלי אחר בישול

ויעוי' **בפמ"ג** (סי' ט) שבבאר בדעת היראים דחזינן ממצה שהתבשלה שלא יוצאים בה יד"ח, שהבישול מבטל טעם אפיה או מבטל האפיה לגמרי. ועי"ג (א"י סי' יז) שצידד שבאמת אינו מבטל לגמרי אלא **מבטל טעמו בלבד** ועי"כ אם בשלו ואח"כ חזר וצלה את הפסח חייב (אם אכלו), וסיים שם "ומותר לשרות אפי' בכי"ר". וביאר **הבה"ל** (שם ד"ה י"ט) שכוונת **הפמ"ג** דמחמת שאין כאן ביטול לגמרי לצליה הראשונה אם חוזר ומבשל אחר בשול וצליה לית לן בה. וכסברא זו נקטו **האגלי טל** (שם סי' טו אות ב), **השביתת השבת** (בישול סי' פ"ט) **והקצה"ש** (סי' קכ"ד סי' נד). אולם **הבה"ל** (שם) כתי' דאין דין **הפמ"ג** מוכרח דנהי דלא נתבטל שם האשורן הרי שם השני ובדאי קיים ושפיר י"ל דמקרי עתה בשול אחר צליה, אך זהו נלענ"ד בשללו ואח"כ בלאו בער"ש דמתר להתירו בתנור בשבת דפעולה אחרונה קעבז בו יותר ומקרי צליה אחר צליה, ע"כ. ועי' **בשו"ע** (שם) **ובב"ב** (שם ה"ג, מ"ה ר"ה) **ובארוחות שבת** (פ"א אות ל"ה ה"ח). ולפי"ז נס קפה וכדו' העובר בישול ואח"כ קלייה למי"ב עדיין יש בו משום בישול אף בכלי שני.

ה. ביטול אחר אפיה כשאין שינוי בטעם

ועני **בטי"ז** (סי' שיה ס"ק ה) שבאר שהיראים מחמיר בביטול אחר צליה או להפוך, כי אף בכח"ג נהנה ממלאכת שבת בטעם חדש כי **נשתנה הטעם ע"י ביטול אמרינו דנתכיון לזה** בשבת ולא גרע ממצטמק ויפה לו, ומלאכת מחשבת אסרה תורה, וק"ו דינא דעכ"פ אסור מדרבנן מחמת שינוי הטעם, ע"כ. מבואר דאף להיראים אין איסור עכ"פ מה"ת אלא כשכוונתו לשינוי הטעם. ויעניין **בבה"ל** (שם על סעי' טו) שהביא קושית **הבית מאיר והמאמ"ר** על הא שכת' **השו"ע** (סעי' טו) דדבר שהוא יבש מותר להניחו כנגד המדורה, דצ"ע הא השו"ע גופא בסי"ה הביא דעת היראים ואיך מותר הכא בטעם. ונלשיטתו אזיל שנקט בדעת השו"ע שפסק להחמיר כהיראים]. וכת' עליו **החזו"א** (סי' לו סעי' ב' ד"ה סט"ו) דעכ"פ צ"ל דכל שלא יבוא לטעם צלי ממש אלא שיתבש קצת אין בזה ביטול אחר ביטול, ע"כ. וכן **באגלי טל** (סעי' ט ס"ק י"ח) כת' דמלאכת מחשבת אסרה תורה וכל שמתכוין לחמומו ולא ליבשו לא חשוב שעשה מלאכת ביטול, עיי"ש. ונר' **דהבה"ל** אינו חולק ע"י, אלא שכוונתו לתמוה על סתימת השו"ע שלא חילק בדבר. ולפי"ז יש לדון בני"ד שקפה נמש עשבר ביטול וקליה שוב מותר לבשלו כי אין כאן משום שינוי טעם אלא המסה בלבד. וצ"ע. שו"מ **שדעת הגרשז"א זצ"ל** (מאור השבת ח"ב סי' ס' סק קט אות ג' מב, ב) שמותר מעיקר הדין לתת קפה נמש בכלי שני כי עד כאן לא החמיר הבה"ל בביטול אחר צליה אחר ביטול, אלא משום שהצלי מותר ע"י הביטול ומרגישים את השינוי של הביטול משא"כ בקפה שנמש לגמרי. אולם דעת **הגרש"א זצ"ל** (שם הגה' עו) דלכתחילה נכון להחמיר לעשות בכלי שלשי.

ו. תבלין

ועוד יש לדון שבאמת קשה וכדו' בכלל תבלין, ומבואר בשי"ס תבלין אין בו משום ביטול בכלי שני. נתנן **בשבת** (מב.) האיילפס והקדרה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין, אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחו'. מבואר שתבלין מותר לתנו בכלי שני, אבל בכלי ראשון אסור. וכן פסק **השו"ע** (סי' שיה סעי' טו). אלא שלדעת **הגרשז"א זצ"ל** (ששי"כ פ"א הגה' קנב) שהתבלינים שחוקים דק דק הם בכלל קלי הביטול. אלא דלכאורה דבריו צ"ע שהרי גם בזמנם היו תבלינים שחוקים. ועני **בתוס'** (לט. ד"ה כל) שכת' שאע"פ שדברים שאינם מבושלים אסור לתת אותם בכ"ש ורותח משום מחזי כמבשל, מ"מ לא חששו לזה בתבלין, היינו כי הן **עשויין למתק** את הקדירה ולא מיחיו כמבשל. ו**באור זרוע** (שבת ס"ו סב ד"ה ת"ח) כתב דגבי תבלין אין משום מחזי כמבשל משום מתקיע טעמא דפעמים רגילין ליתן תבלין בתבשיל צונן למתקו וליהו' בו ריח טוב, ע"כ. ועני **בח"י הר"ן** (שבת מב. ד"ה גמ') דביאר הפלוגתא המובא בשי"ס האם מלח אינו מתבשל אף בכ"י או גרע אף מתבלין ומתבשל אף בכלי שני, דמ"ד דס"ל להחמיר היינו דמלח **הפשירה זהו ביטולה** וכל מידי הדפשירו זהו בשולו אפי' בכלי שני בשיל, ע"כ. ועני **במאירי** (שם) דמ"ד דס"ל דלכא' בו משום ביטול כי בשולה קשה, ואע"פ שאנו רואים **אותה נימוחה אף בכלי שני** מיחיו אינו ביטול שאף בצוננת אתה רואה כן, ואינו ביטול עד שיתנה טעמא מפני הבשול, ע"כ.

ועני **בגינת ורדים** (או"ח כ"ג סי' ט ד"ה זאת תורה) שכת' שקפה דמי התבלין וקול מיניה שקפה ודבריה התבלין ואדרבה עדיף טפי כי כבר נקלה וראוי לאכילה ולבסס הוא בא דודאי דשרי, ואע"פ שהתוס' כתבו למתק, לאו דוקא אלא אורחא דמלתא נקטו, אבל אח"כ דה"ה לבסס וכגון במי ורדים שמבשלים עם תבלין כדי להחזיק הלב והאיצטומא דודאי דמודו התוס' דשרי אע"פ שאין שם אלא מים ותבלין והוצרכו עוד תבלין, ע"כ. ומבואר שקפה ותה וכדו' שלא באים להמתיק בתבשיל אלא מים בלבד והם עצמם המתקיות העיקרית של המאכל, חשיב תבלין אין בו משום מחזי כמבשל בכלי שני. ובלא"ה עני **בפמ"ג** (סי' שיה ס"א ס"ק לב וזו) שכת' דדוקא להניח גוש מלח על שני לטרות יש משום מחזי כמבשל, אבל לא בדברים שמתערבין יפה, ע"כ. ולפי דבריו י"ל שבדברים נמסים כגון קפה נמש וכדו' אין משום מחזי כמבשל.

ועני עוד **באג"מ** (שם אות י"ח) שתמה על **הערוה"ש** שמחמיר בתה בכלי שני ושלישי, ועל **המ"ב** (ס"ק לט) שמשמע שאסור גם בקפה בכלי שני מטעם דיש דברים המתבשלים בכלי שני, ודלא בתבלין מפורש שאין מתבשל בכלי שני. ובשלמא בעלי תה אפשר דלא נחשב בכלל תבלין דהם לא ניתנו לטעמא אלא למראה וכלי שני אפשר שיש אינם בכלל תבלין, אבל קפה וקצווא תה תבלין בודאי הרי הם בכלל תבלין שבמתני' וליכא ספק וצ"ע. ולמעשה צריך עכ"פ להחמיר בכלי שני ומותר בכלי שלישי, ע"כ. ומישי"כ "שתה בא למראה" נרא' שכוונתו דכיון שעלי תה אינם נאכלים אלא פולטים טעם וצבע אפשר דלא חשיב תבלין וכמו שנבאר להלן.

ז. האם בקיאני"מ מה חשיב תבלין

ומה שהקשה **האג"מ** שקפה הוא בכלל תבלין. הנה מזה **שהגמ'** הסתפקה דשמה מלחא בכלל קלי הביטול מוכח דאע"פ דלכאורה היא בכלל תבלין ששרי בא לות טעם לקדרה, מ"מ מבואר שיש יוצאים מהכלל. ולפי"ז היראים שלמד ממלח דיש קלי הביטול וה"ה לכל דבר יש לחוש שהוא בכלל קלי הביטול, וה"ה לענין שאר דברים הבאים לתת טעם ליתבשל דיש לחוש שמא אינן בכלל תבלין. וכן מצינו **לטי"ז** (ס"ק ה"ח) שכת' שאין להחשיב בצל בכלל תבלין אלא בכלל קלי הביטול. אולם **המ"א** (ס"ק טו) יצא לחלוק עליו. ועני **בשעה"צ** (אות טט) שכת' ד"ל שהמ"א אינו פליג עליו אלא דאין בזה משום מחזי כמבשל. מ"מ חו"ן דלא כל דבר הנותן טעם בכלל תבלין. א"כ הא כותב להדיא בדברי חו"ל שהוא בכלל תבלין. ואפשר שה"ה בדברים דפשיטא לן שהם בכלל קלי הביטול, וכמו דחז"ן מפלוגתת הט"ז. וכן ראיתי שמשטו בשם **הגר"מ זצ"ל** (תורת המלאכות אופה עני' קלו אות קו). ומיושב אמאי הפוסקים החמירו בקפה ובעלי תה כי ס"ל שיש לחוש שאינם בכלל תבלין. ו**האג"מ** הני"ל ע"כ ס"ל מסברא שיש להחשיבם כתבלין ואין לחוש משום קלי הביטול. ובש"ש"כ (ס' סוף הגה' קנה) כת' בשם **הגרשז"א זצ"ל** שקפה נמש שפיר מותר לכבו"ע להכניס בכלי שני מכיון שהקפה עצמו נמש ושותים אותו וחשיב כתבלינים הנאכלים רק בערובת, ע"כ. [אלא דע"י בר"ן הני"ל נראה שאף דבר שאוכלים אותו בערובת י"ל שאינם בכלל תבלין].

ועני **בחזו"א** (או"ח סי' נב ס"ק י"ט ד"ה ורואה) שנקט שלמינן חשיב תבלין וע"י נקט להקל לתנו בכלי שני, אלא שמ"מ הסתמך על שיטתו לעיל שאין להחמיר משום קלי הביטול אלא מש"כ להדיא בסמ"ג דהיינו פת.

ח. מכה בפטיש באוכלין

אלא דיש לדון האם קפה וכדו' בכלל הדברים שאינן צריכים אלא ביטול מעט כגון מלח הישן שהדחתן הוא גמר ביטולן ואסורים מדין ביטול אף בשול שלישי כמבואר **ברמ"א** (סי' שיה סעי' ד), שהרי לכאורה קפה אינה נאכל ללא ערובת מים חמים, ובביטול מעט ראוי לאכילה. שו"ר **בגינת ורדים** (שם) שכת' שיש פה אש"ך משום גמר מלאכה דכל תבלין בערבשיל נמי ליתסר בכ"ש שזהו גמר מלאכתו וא"כ היכי שרי מתניתין, אלא ודאי לא נגע ולא פגע משום דתבלין ראויין לאכילה בלא"ה וה"ה והוא הטעם בני"ד, ע"כ. והביאו **החת"ס** (או"ח סי' עז). ולכא"ו בזמננו שלא אוכלים את הקפה ככל י"ל דאיכא משום גמר מלאכה. ואפשר דמהאי טעמא נקט **המ"ב** (ס"ק לט) דתה הוא בכלל קוליים האפיסנין, וכמו שנבאר בסי"ד בגילוינות הבאים.

ועני **בלבוש** (שם אות ד) שלמד מדברי הרמ"א הני"ל שכן כל דבר שהוא קשה ואינו ראוי לאכילה ככל בלא שרייה, אסור לשרותו בשבת שזה הוא גמר מלאכתו, אע"פ שאינו מבשל חייב משום **מכה בפטיש**, ע"כ. וכן נקט **הפמ"ג** (א"א ס"ק טו, ועני מ"ז ס"ק ב) שאף ע"י צונן נמי בכלל מכה בפטיש הוא. וכן נקטו **המנ"ח** (מוסד שבת האופה ס"ק ז ד"ה ובה, מכה בפטיש ס"ק ד) ו**הרב פעלים** (ח"ב או"ח סי' נב ד"ה מיהו וח"א או"ח ס"י יח).

אבל **במ"ב** (סי' שיה ס"ק ל"ה) חולק על הפמ"ג ונקט שאין איסור להשוות דבר ראוי לאכילה כמבואר בסימן שכ"ד סעי' ד' לענין מאכל בהמה. וכן **בה"ל** (שם ד"ה והדחתן) האריך להוכיח דלא שייך מכה בפטיש באוכלין. וכן פסק **האור לציון** (ח"ב פ"ב הגה' יד). אולם **הבית מאיר** (שם על סעי' ד) נקט להחמיר בזה וכת' שאין להקשות ע"ז מהא דסי' שכ"ד דשוו אוכל שרי, דכבר מבואר בפירוש רש"י שם קני"ה דמשום צער בהמה שרי אבל לאכילת אדם שווי אוכל במה שאינו אוכל לכבו"ע ודאי אסור מטעם דהוי אולדי אוכל בשבת דאסור דכפרש"י בטעמא דר"ה אף לגבי בהמה. ו**באג"מ** (או"ח ח"ג סי' ב' ד"ה ולענין) כתב דמתבאר דלינא כהבה"ל, אבל עכ"פ אין לנו לדחות דברי הלבוש והפמ"ג והנש"א שבביל זה ולכן הוא קצת ספק דלינא, ע"כ. ו**בה"ל** **שבת בשבת** (פ"ח סוף הגה' צג) בשם **הגרש"א זצ"ל** כת' שיש להחמיר בזה. ו**בשהב"ל** (ח"א סי' טג) כתב שבקפה נמש אין מחמיר לכתחלה משום שיש בזה משום מכה בפטיש, ע"כ. ועני עוד **בשביתת השבת** (הקדמה פ"א אות ג' ובביטול ס"ק כז) ו**בשהב"ל** (ח"א סי' ק' ח"ד ס"י ל"ח ד"ה הפה).

אולם **בהר צבי** (ס"ל הרים מבשל ס"י ח) כתב דאע"פ שהקפה אינו ראוי עתה, מ"מ אין בו משום גמר מלאכה, דא"כ האין אנו נותנים תבלין לתוך אוכל הרי הוא לבד אינו ראוי לאכילה, וע"כ דהוא משום שאין כוונתו בזה לתקן את התמצית והתבלין שיהיו ראויין לאכילה ושתיה אלא אדרבה כוונתו לתקן את המים שיקבלו את הטעם של התה, והמ"מ הרי הם ראויים לשתיה בלא"ה, ע"כ.

מסקנא דדינא

א' קפה שעבר רק תהליך קלייה כגון קפה טורקי, אין לתתו במים חמים בכלי שני. ובכלי שלישי יש להקל. ב' קפה נמש שהתבשל בשעת היצור מותר מעיקר הדין ליתנו במים חמים המתנים בכלי ראשון ומ"מ טוב לזוהר ולתנו לכתחלה בכלי שני. וכן הדין בקפה נמש שעבר ביטול ולאחר מכן יבש בהקפאה. ג' כל דבר העובר ביטול דינו כדון קפה שהתבשל. ד' מותר לתת חלב שעבר תהליך פסטור בכלי שני.

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמח"ם שמענתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - פל': *6761 יש להקיש 3-3-1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלוס" - יש להקיש: 1. קרפות נוספות 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמענתא עמיקתא

העלון נתרם להצלחת התורם ומשפחתו - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

© שמענתא עמיקתא - לקבלת הגליון מדי שבוע בדוא"ל, ניתן לשלוח בקשה לכתובת: amikta@amikta.co.il או amikta571@gmail.com